

2023

Flerspråkighet & språkstörning

Hanna Helttunen, leg. logoped

Dagens innehåll

TRE DELAR

▪Allmänt om flerspråkighet

Språkutveckling hos flerspråkiga
Språklig socialisation

▪Språkstörning/DLD eller bristande exponering

Faktorer att ta hänsyn till vid bedömning
Hur flerspråkighet kan påverka läs- och skrivutvecklingen

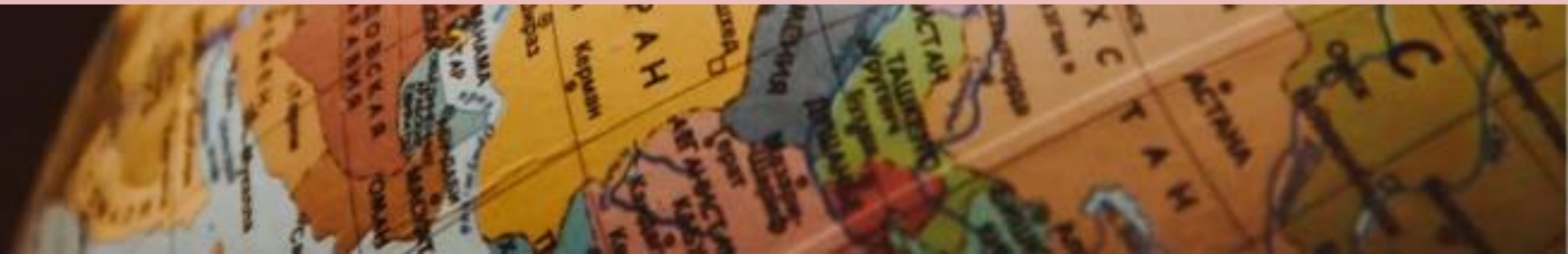
▪Stötta flerspråkiga elever med (och utan) språkstörning/DLD

Transspråkande
Språkutvecklande undervisning

Allmänt om flerspråkighet

Viktiga baskunskaper

Sverige idag

*”Var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. Därutöver ska 1. den som tillhör en nationell minoritet ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda **minoritetsspråket**, och 2. den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det **svenska teckenspråket**. Den som har ett annat modersmål än det språk som anges i första stycket ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt **modersmål**.”*
(Språklagen, SFS 2009:600)

Sverige idag

”Språk, lärande och identitetsutveckling hänger nära samman. Förskolan ska därför lägga stor vikt vid att stimulera barnens språkutveckling i svenska, genom att uppmuntra och ta tillvara deras nyfikenhet och intresse för att kommunicera på olika sätt.

.....

Barn med annat modersmål än svenska ska ges möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål.”

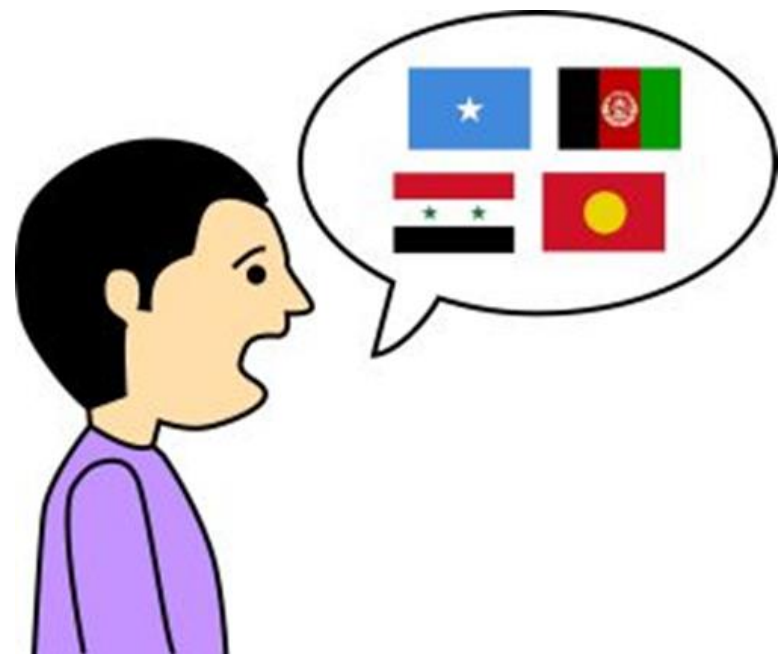
(Lpfö 18)

Språkutveckling hos flerspråkiga

Olika typer av flerspråkighet

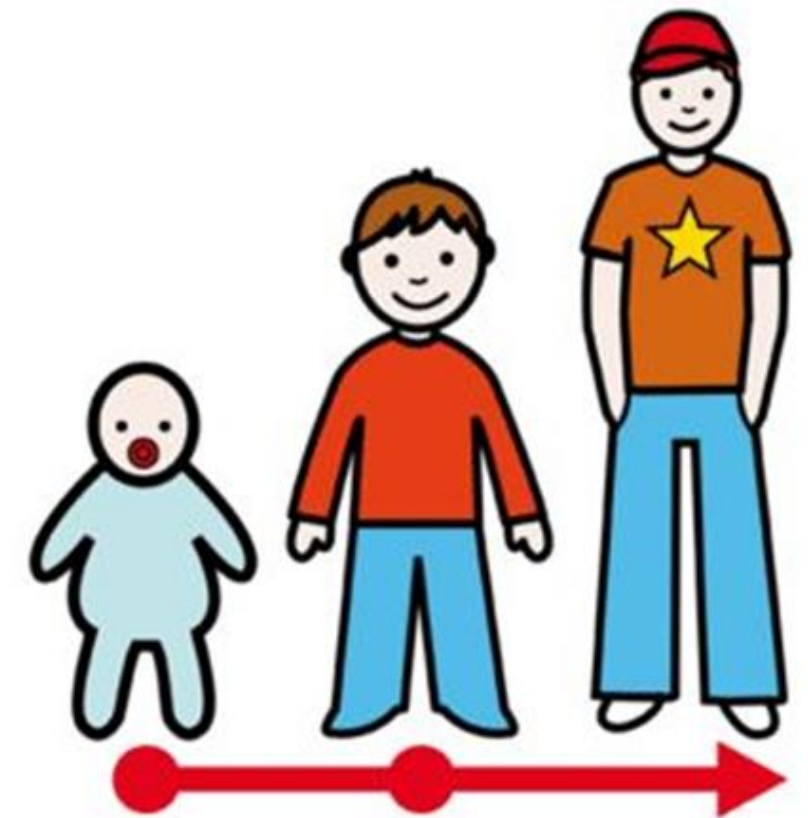
- Simultan – utvecklar två språk parallellt
- Successiv – kan ett språk, lär sig ett andraspråk (efter 3 års ålder)
- Additiv – modersmålet fortsätter utvecklas, lär sig svenska
- Subtraktiv – lär sig svenska på bekostnad av modersmålet
- Teckenspråkstalare
Hörselskadade och dövas tvåspråkighet kan se olika ut

Språkutveckling hos flerspråkiga

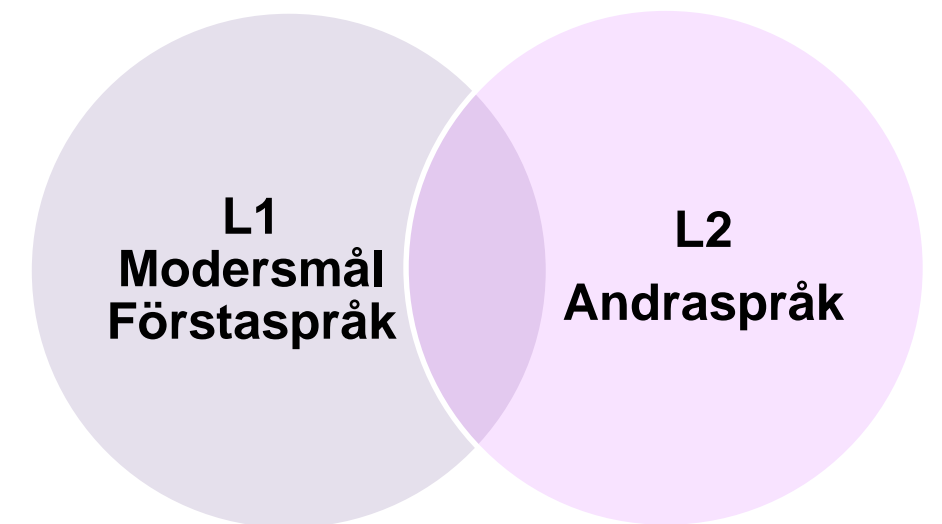
Mycket
heterogen
grupp!

- Att regelbundet exponeras för mer än ett språk i sin vardag
- Följer samma milstolpar som enspråkiga
 - behöver inte ske samtidigt på båda språken
 - tecken tidigare p.g.a. motoriskt enklare än tal
- Ordförrådet fördelat över språken
- Flerspråkighet är inte dubbel enspråkighet!
- Ett språk behöver fylla ett **behov** i barnets liv

Språkutveckling hos flerspråkiga

- **Kodväxling**
Att växla mellan språk
- **Transfer**
Påverkan från tidigare språk

Språklig exponering

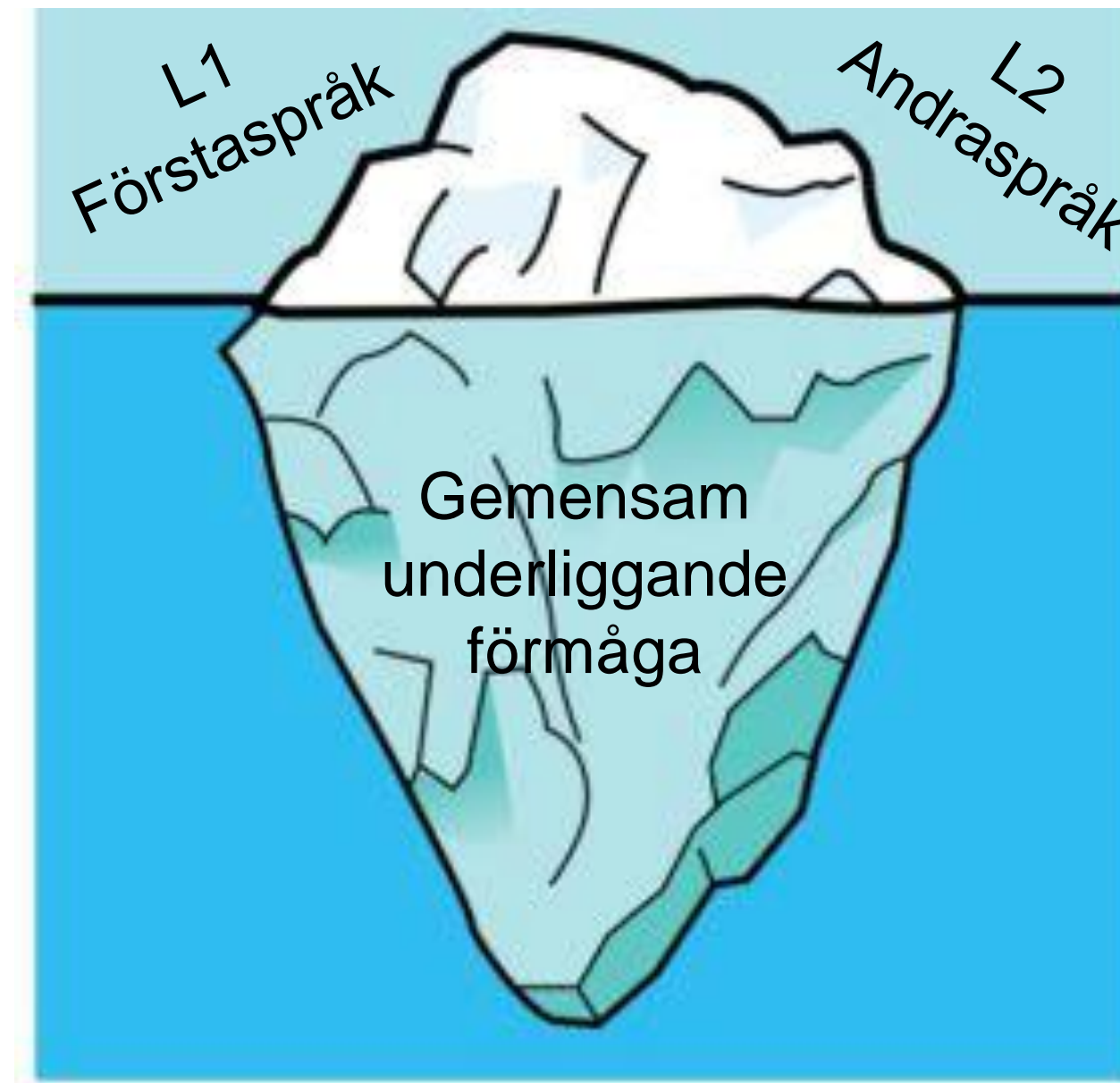
- **Kvantitet**
Hur *mycket* språklig input
Hur stor del av dygnet talas respektive språk?
Hur ser det ut över tid?
- **Kvalitet**
Vilken *typ* av språklig input
Vilka miljöer och aktiviteter?
- **Ordförrådet**
Påverkas i hög grad

Språkutveckling hos flerspråkiga

Interdependenshypotesen

- De ytliga aspekterna av L1 och L2 skiljer sig åt
- Gemensam underliggande förmåga gör det möjligt att överföra begrepp, läs- och skrivfärdigheter från ett språk till ett annat
- Bootstrapping-effekt – utnyttja språkliga ledtrådar

(Cummins, 2017)

Bas

Vardagsspråk

Vid skolstart 6-7 år

Basordförråd 8000-
10000 ord (enspråkiga
barn)

Grundläggande
grammatik

Uttal

Pragmatik

Utbyggnad

Skolspråk

Läsa och skriva

Ordförrådet växer med
3000 ord/år

Ämnesrelaterade ord

Grammatiken utvecklas

Nominalisering

Olika texttyper

Språkutveckling hos flerspråkiga

Obs!
Påverkas av
flera faktorer
vilket gör det
svårt att säga en
exakt siffra.

- Det tar tid att lära sig ett nytt språk!
- Skolgårdsspråk efter ca. 2 år
- Skolspråket tar längre tid att lära sig

Ålder vid ankomst	Antal år för att nå infödd nivå i skolans läsämnen
5 – 8 år	3 – 8 år
8 – 11 år	2 – 5 år Kan oftast läsa och skriva på modersmålet
12 – 15 år	6 – 8 år

(Collier & Thomas, 1999)

Tyst period

- Tyst period (på ett språk)
- Barn mellan 3-8 år
- Mest ickeverbal kommunikation
- Imiterar andra, pratar för sig själv
- Börjar sedan använda andraspråket kommunikativt
- Varar olika länge – kortare än 6 mån
- Kvarstår – pratar barnet hemma?
- Selektiv mutism är vanligare hos flerspråkiga barn och barn med språkliga svårigheter
- Uppmuntra kontakt med BVC

Språklig socialisation

- **Individcentrerade kulturer** – barn uppfostras språkligt
 - Vuxna ger språklig stimulans
 - Barnanpassat språk
 - Kontrollfrågor
 - Böcker är viktigt
- **Gruppcentrerade kulturer** – barn växer upp språkligt
 - Barnet förväntas lyssna och observera
 - Barngrupp, äldre syskon och kusiner, är förebilder och barnvakter
 - Upprepningar när barnet inte förstår
 - Muntligt berättande

Interkulturellt förhållningssätt

- Ha ett öppet förhållningssätt och ställ öppna frågor, exv. hur ser ni på...?
- Ta inte för givet att kommunikation och turtagning följer det mönster som vi är vana vid
- Kunskap om familjens kultur som en startpunkt
- Att värdera barns tal högt är inte universellt
- Kulturell mismatch – i synen på avvikelser och åtgärder
- Dialog istället för monolog – samarbete!
- Använd tolk vid behov!

Myter om flerspråkighet

- Det är förvirrande med flera språk
 - Det är bättre att tala majoritetsspråket även hemma
 - Det leder till en försenad språkutveckling
 - Det är dåligt att blanda språk
 - Det kommer automatiskt bara man lyssnar på andra som talar ett språk
- **Alla barn kan lära sig flera språk**
 - **Familjer bör tala det språk som de är mest bekväma med**
 - **Flerspråkighet orsakar inte en senare språkutveckling**
 - **Det är fullt naturligt**
 - **Att lära sig språk är en aktiv process som sker i samspel med andra där man både lyssnar och svarar**

Fördelar med flerspråkighet

- Kommunikativ fördel
- Formar identitet
- Tillgång till kultur
- Tillgång på arbetsmarknaden
- Kan ge en bättre inläring av L2
- Metaspråklig medvetenhet
- Kognitiva fördelar tonas ner
(Lehtonen et al, 2018)

Många faktorer har betydelse

- Barnets språkförmåga
- Ålder när barnet möter flera språk
- Språkkombinationen
- Språklig exponering
- Miljö och tillgång till kompetenta talare av språken
- Socioekonomiska faktorer (SES)
- Status för de olika språken
- Språkpolitik

The diagram consists of three overlapping circles arranged vertically. Each circle has a pink-to-orange gradient. The top circle is labeled 'Samhälle', the middle one 'Individ', and the bottom one 'Situation'.

Samhälle

Individ

Situation

Reflektion

SKRIV NER

Har du lärt dig något nytt?

Dela gärna med dig i chatten:

slido.com/kompetento

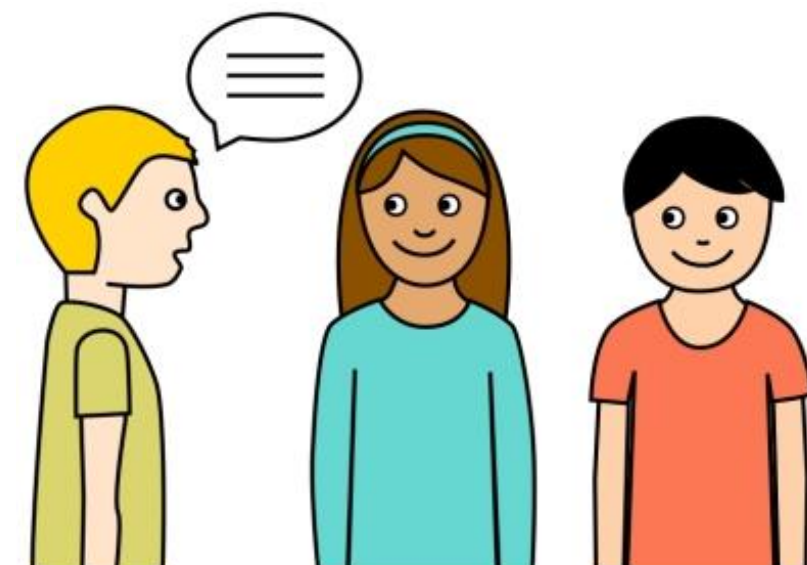
Språkstörning eller bristande exponering?

Vad vi bör vara uppmärksamma på

Språkstörning eller....?

- Flerspråkighet orsakar **inte** språkstörning!
- Vid språkstörning har eleven en språklig funktionsnedsättning på alla sina språk
 - Obs! Kan se olika ut i olika språk
- Exponering och språkens närhet (Öberg, L. 2020)
- Att ta bort ett språk botar inte språkstörningen
- Risk för både under- och överdiagnosticering
- Material och normer en utmaning

Logopedutredning av flerspråkiga barn

Logopedutredning forts.

- Föräldraformulär/anamnes: bakgrund, exponering, skattning
- Riskfaktorer: ärftlighet, manligt kön, föräldraoro, tolkbehov efter 5 år+
- Ordförråd
- Berättande
- Grammatisk förmåga

Nödvändigt
att få en
uppfattning
om båda/alla
språken!

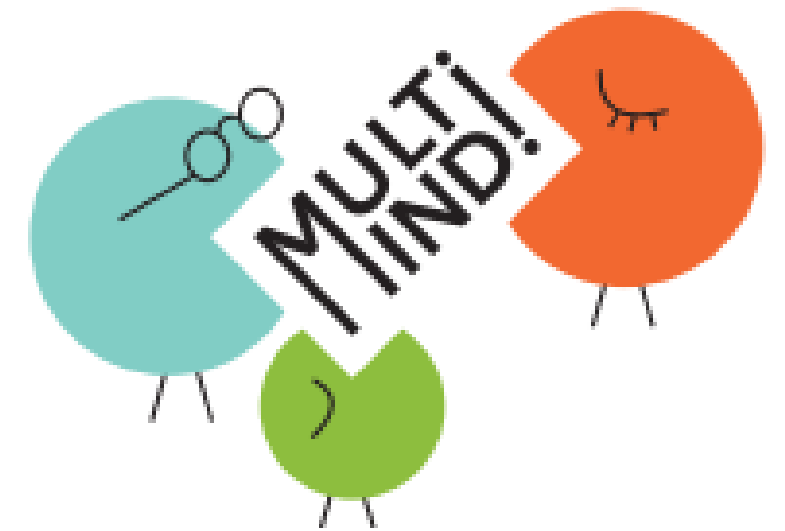
Processbarhetsteorin (Pienemann & Håkansson 1999)

Nivå	Exempel morfologi	Exempel syntax
5. Huvudsats och bisats		flickan gungar inte – här är flickan som inte gungar
4. Kongruens mellan nominal- och verbalfras V2 regeln Negation efter huvud verbet	katten är stor - katterna är stora	sen sprang hunden hon sover inte
3. Kongruens i nominal och verbalfras	läser – har läst stor katt – stora katter	sen han springer
2. Morfologi på ordnivå	läser – läste katt - katter	hunden skäller (rak ordföljd)
1. Invarianta former		t.ex. hälsningsfraser som hejdå!

Minst nivå 4 efter
2 års exponering
för svenska hos
barn med typisk
språkutveckling.

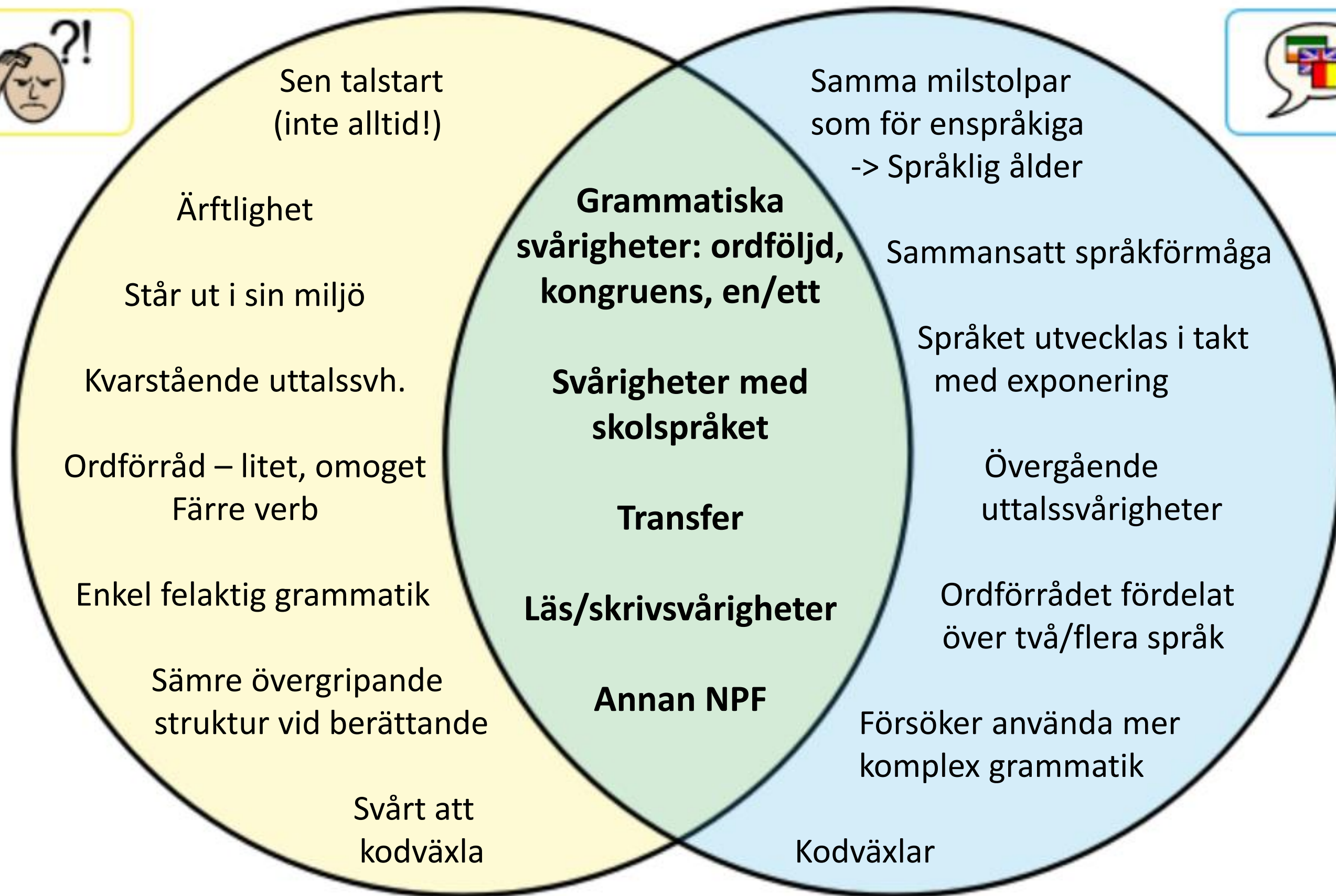
(Salameh, Håkansson,
Nettelbladt, 2004)

How to improve assessment and treatment of multilingual children with language and reading disorders (Policy report, 2022)

- Nonordsrepetition och dynamisk bedömning
- Komplettera med ickespråkliga testuppgifter (som t.ex. arbetsminne, uppmärksamhet, exekutiva funktioner)
- Sätt språkfärdigheterna i relation till bakgrund och historik
- Användning av flerspråkiga datorbaserade screeningar

Språkstörning vs. typisk andraspråksutveckling

Språkstörning eller....?

Var uppmärksam på!

- Långsam språkutveckling på svenska trots 2-3 års regelbunden exponering
- Låg förståelse på modersmålet
- Sen jämfört med syskon/kusiner/barn i samma språkliga miljö
- Kvarstående uttalssvårigheter och/eller svag fonologisk medvetenhet
- Enkel och felaktig grammatik
- Svårigheter att kodväxla

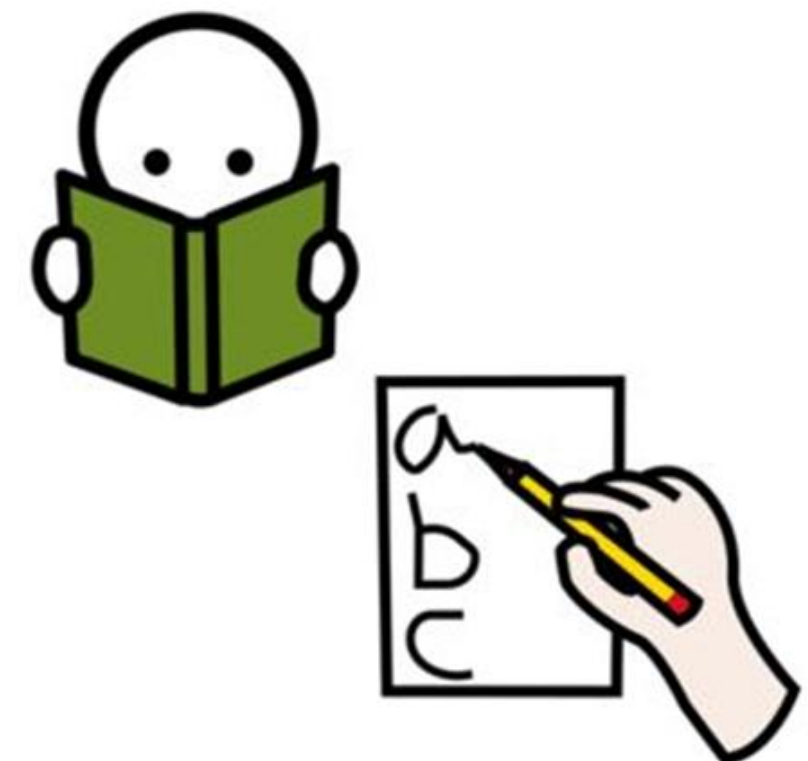
Observera
kamouflering
/strategier
som döljer
svårigheter

Inte "vänta och se" – ta hjälp av logoped eller specialpedagog

Tidig läs- och skrivutveckling

- Läs- och skrivförmåga är en språklig kompetens som ställer andra och högre krav än talspråk
- Ordförrådet i förskoleåldern påverkar läs- och skrivutvecklingen
- Flerspråkiga utvecklar tidigt fonologisk medvetenhet
- Lässvårigheter kan ha många orsaker
- Det går fint att lära sig läsa på två språk samtidigt – likheter och skillnader
- Elever lär sig bäst på sitt starkaste språk
- **Dyslexi vanligt hos elever med språkstörning**

Läs- och skrivutveckling i skolåldern

Faktorer som påverkar läs- och skrivutvecklingen på andraspråket

- Graden av läs- och skrivkunnighet på modersmålet
- Värdering av läs- och skrivförmåga - socialisation
- Graden av språklig överensstämmelse mellan modersmål och andraspråk
- Graden av överensstämmelse mellan skriftsystem i modersmål och andraspråk

(Salameh, 2018)

Läs- och skrivutveckling i skolåldern

Vid misstanke om dyslexi kan det vara aktuellt med en utredning hos logoped när

- Eleven har svårigheter med avkodning och stavning – gör fler fel och utvecklingen går långsamt
- Eleven har gått minst 2 år i svensk skola
- Skolan har arbetat aktivt med riktade insatser och utvärderat dessa
- Höstterminen åk 3 som tidigast eller senare
- Beskriv läs- och skrivnivå, information från modersmåls lärare, vilka insatser eleven har fått och hur det har gått

Reflektion

SKRIV NER

Vad tar du med dig?

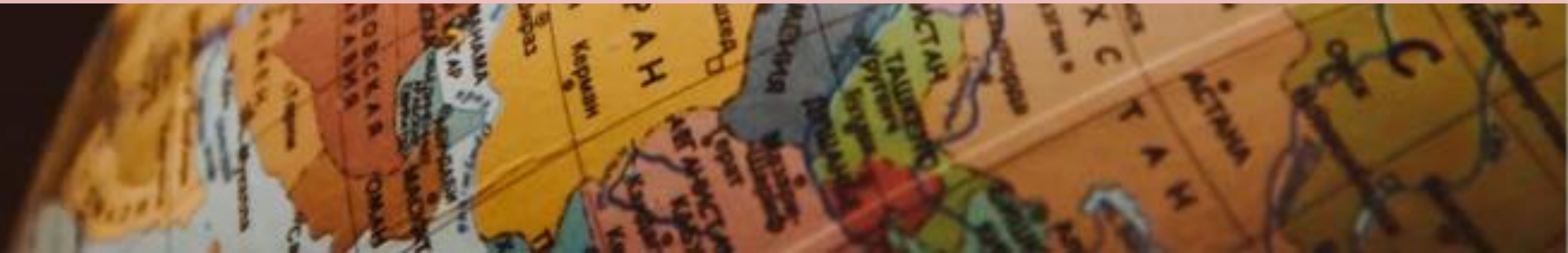
Dela gärna med dig i chatten:

slido.com/kompetento

Stötta flerspråkiga barn – med och utan språkstörning

De viktiga insatserna

Elevens bakgrund	Flerspråkig	Socio-ekonomiskt svag	Marginaliserad ställning	Språkstörning/ DLD
Orsaker till eventuella svårigheter	Förstår inte undervisningen på grund av skillnader mellan skolans och hemmets språk	Bristande hälsovård och/eller näring Bostadssegregation Brist på kulturella och materiella resurser i hemmet p.g.a. fattigdom Bristande tillgång till skrift i hemmet och i skolan	Diskriminering i samhället Låga förväntningar från lärarens sida Stereotypot Nedvärdering av identiteten	Svårigheter att hänga med på grund av språkstörning, dvs. medfödda svårigheter att förstå och att uttrycka sig på sitt/sina modersmål
Evidensbaserad undervisningsstrategi	Stötta förståelse och språkproduktion inom alla ämnen Stärka kunskaps-språket inom alla ämnen Utnyttja elevernas flerspråkiga repertoarer	Maximera tillgång till skrift och engagemanget för läsande och skrivande Stärka kunskaps-språket inom alla ämnen	Koppla undervisningen till elevernas liv Bekräfta elevernas identiteter i läs- och skrivengagemanget Införa ett makt-kritiskt perspektiv i läroplanen och undervisningen	Språkligt tillgänglig lärmiljö, AKK Explicit språk-utvecklande undervisning Bygg ordförråd (nivå 2-ord) Lärare+logoped Logopedinsatser

(Cummins, 2017)

Språkutvecklande arbetssätt

- Från vardagsspråk till kunskapsrelaterat språk med stöttning – exv. vid högläsning, experiment
- Talutrymmet
- Kamratlärande genom par/gruppövningar
- Träna aktivt lyssnande
- Temaarbete
- Använd digitala resurser medvetet
- SPRÅKLIGA MÅL

Förskolans betydelse för språkutvecklingen

Polly Björk-Willén, 2022

- Upp till vart 4:e barn som går i förskolan har en annan språklig bakgrund än svenska (SOU 2020:67)
- Bristande likvärdighet
- Barn i socioekonomiskt utsatta områden och barn med utländsk bakgrund – ”dubbelt underläge”
- Strukturella och organisatoriska faktorer
- Andraspråksinlärare behöver språklig input av hög språklig kvalitet

Framgångsrik språkundervisning i förskolan

Den vuxnes pedagogiska förmåga
- en central faktor för att lyckas

- Kunskap
- Kollegiala diskussioner
- Kontinuitet
- Långsiktighet
- Tydliga undervisningsstrategier
- Utvärdering

God språklig modell:

Responsiv

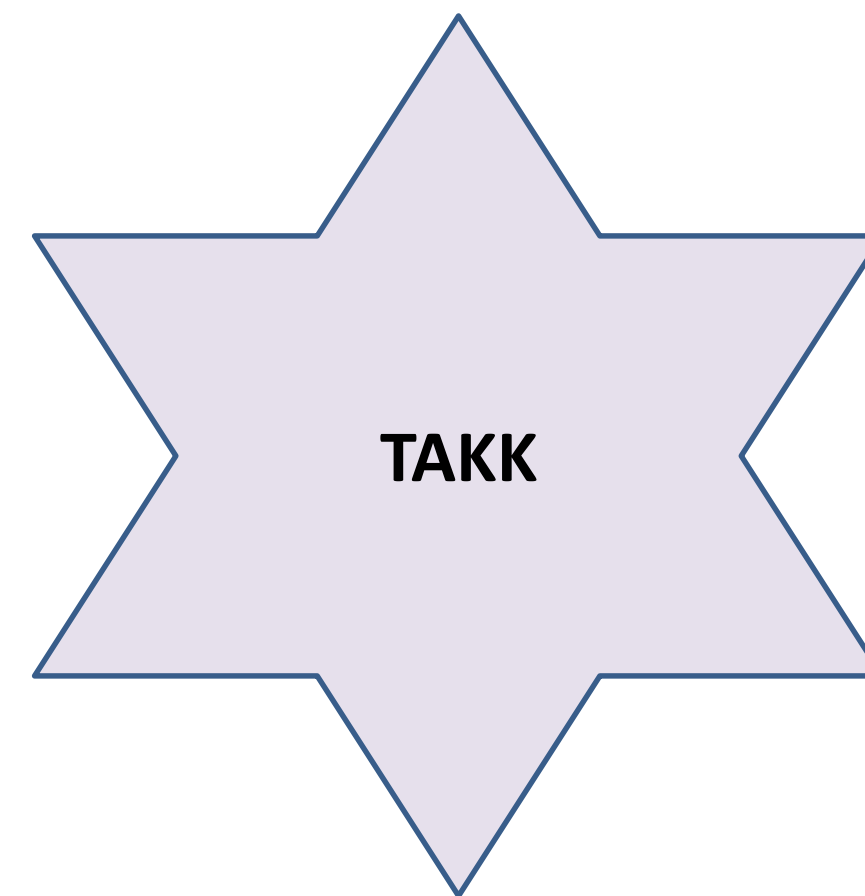
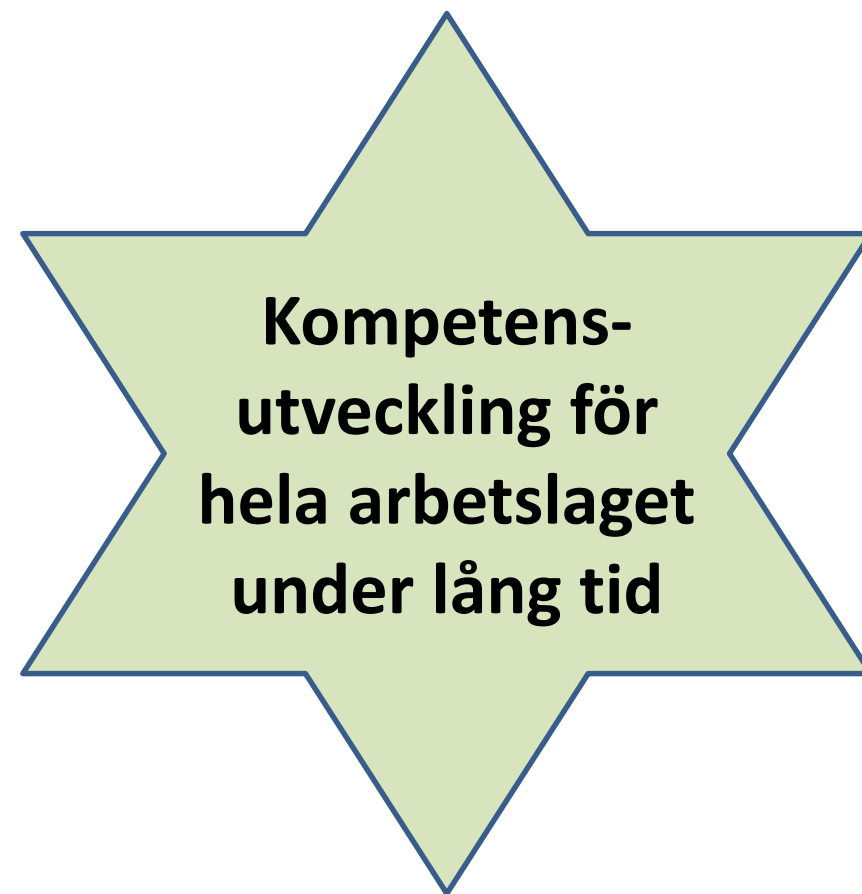
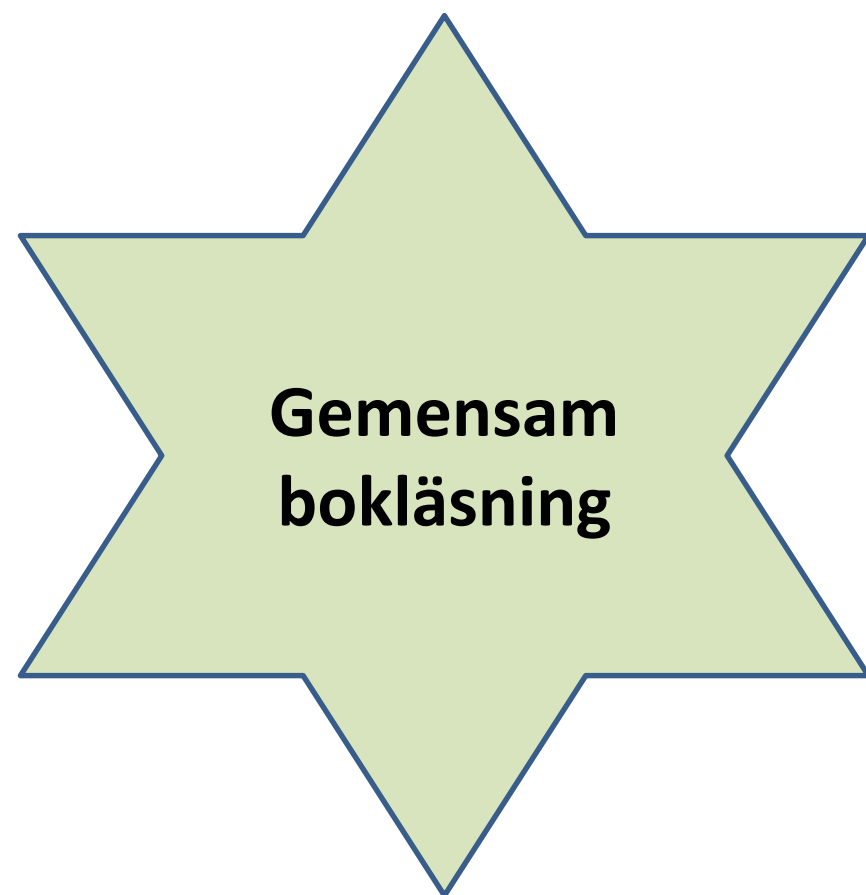
Lyhörd

Dialogisk relation

Utvecklar sitt eget språk

Rör sig från vardagsspråk
till kunskapsrelaterat
språk

Hög kvalitet på input

(Språkutvecklande förskola, 2022)

Effektiva fortbildningsinsatser

- Innehåll anpassat efter deltagarnas behov
- Fokus på vissa aspekter av undervisning/ämne
- Mer än en läraktivitet
- Mindre grupper
- Längre tid och högre intensitet
- Delaktighet och reflektion
- Stöd mellan deltagare – kollegiala diskussioner
- Individuellt stöd till alla deltagare från kursledaren

Flerspråkiga barn med språkstörning

- Olika profil och behov
- Behöver **extra mycket språkstimulans** för att utveckla sina språk – i samspel med andra!
- Behöver hjälp att utveckla **ordförrådet**!
- AKK och visuellt stöd
- Lägga grunden för läsinlärning
- Stöd att utveckla modersmålet

Strukturerat ordförrådsarbete i förskolan

- Välj målord
- Bygg brett och djupt
- Teman
- Taxonomier
Orden är hierarkiskt ordnade
Djur -> hund -> tax
- Kategorisering
- Koppla bokläsning och guidad lek
- Visuellt stöd

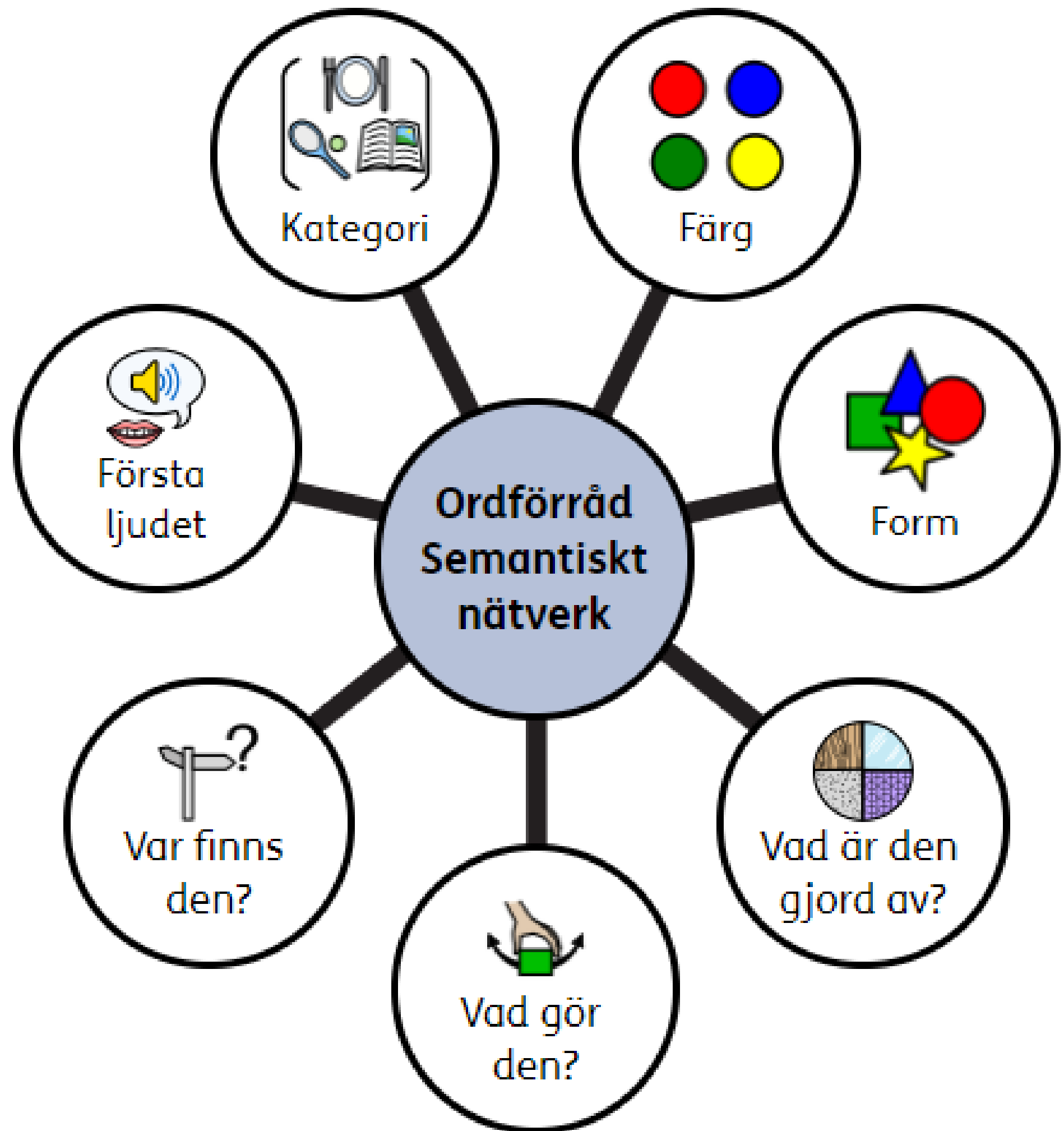

Läs mer!

<https://www.sprakforskning.se/forskningsbloggen2/2021/5/9/ordiforskolan>

Bygg nätverk

- Främjar ordinlärning
- Förbereder för skolspråket

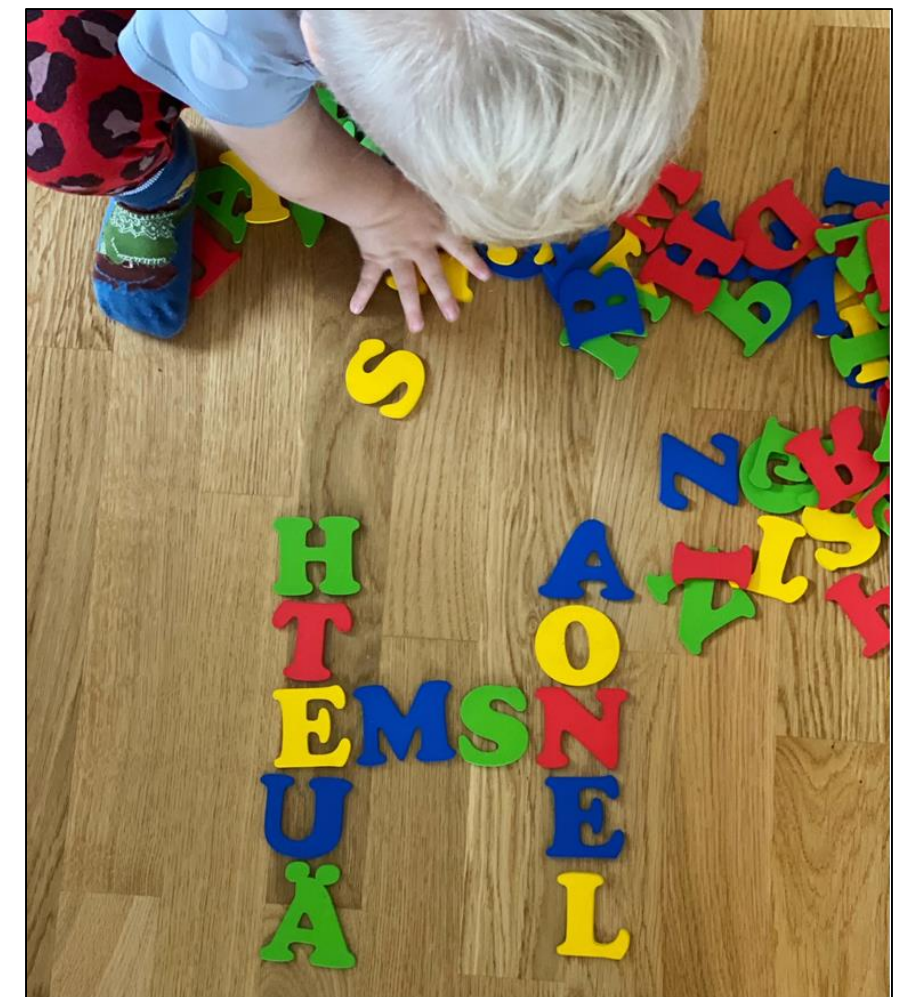
Fundera på

- Hur ser **fortbildningsinsatserna** i vår verksamhet ut?
- Hur kan vi arbeta med att planera undervisningen utifrån **språkliga mål**?

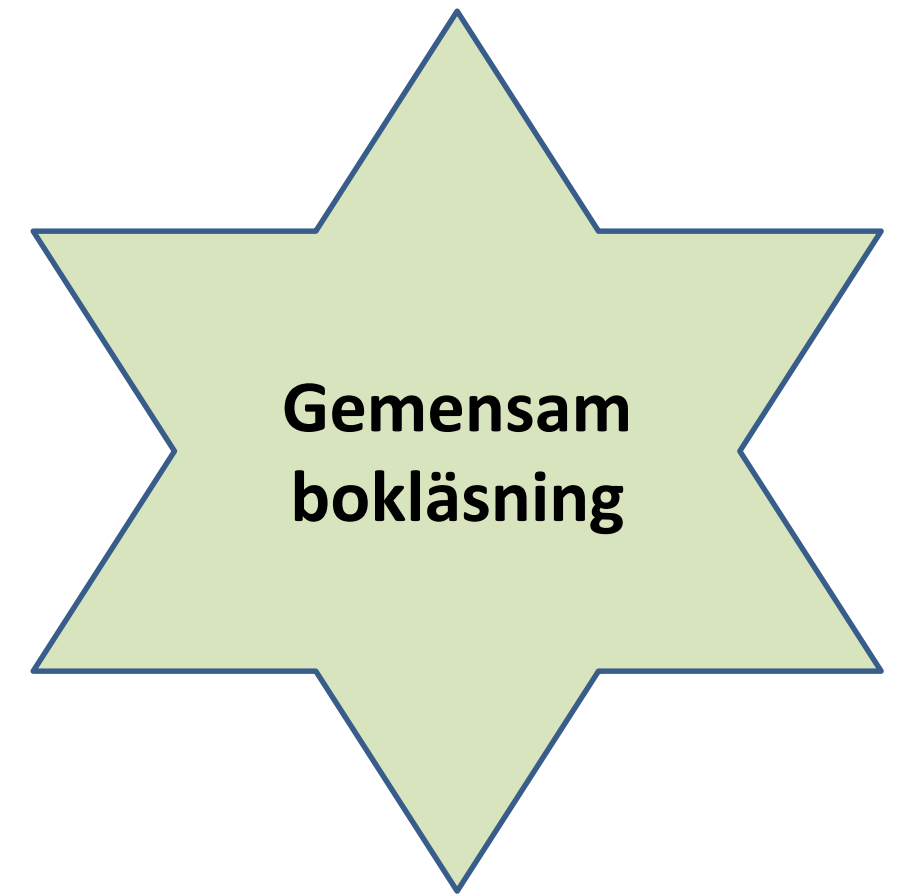
Stötta tidig läsinlärning

- Bygg en stadig bas – vardagsspråket
”Goda talare är bättre läsare”
(Markova, 2016)
- Ordförråd
- Fonologisk medvetenhet
- Bokstavskänedom
- Högläsning

Gemensam bokläsning

- Läs *med* barnen – aktivt samspel
- Samtala om bokens innehåll
- Ställ öppna frågor
- Tänk högt
- Utveckla boktemat med lek och aktiviteter
- Positiv effekt på ordförråd, grammatisk utveckling, inta olika perspektiv (Grøver et al, 2020)
- Uppmuntra föräldrar att läsa böcker hemma, gärna samma böcker

Bokstart

1 Läs = mys
Stäng av teven, mobilen och datorn. Kura ihop er tillsammans. Nu är det lästund!

2 Prata om boken
Att prata tillsammans är minst lika viktigt som själva läsningen. I samspelet mellan barn och vuxen växer språket.

3 Låt barnets intresse styra
Låt gärna barnets intresse styra läsningen. Är det någon särskild bild som intresserar barnet – stanna upp och prata om den.

4 Berätta med egna ord
Peka på bilderna och berätta. Utgå från barnets intresse och erfarenheter. Använd ditt eget modersmål. Då utvecklas barnets alla språk mer.

5 Ställ frågor
Engagera barnet genom att ställa frågor. Ställ gärna frågor som inte bara besvaras med ja eller nej. Då får barnet använda fler ord för att svara, och det utvecklar språket.

6 Läs med inlevelse och ha roligt
Visa att det är kul med böcker. Då kommer ditt barn också att tycka det. Använd gärna röster och rörelser för att illustrera bokens innehåll.

7 Välj böcker tillsammans
Välj gärna böcker tillsammans ibland. Barnet kan få välja en bok och du får välja en. Det är roligt att få välja, både för barn och vuxna!

Bokstart

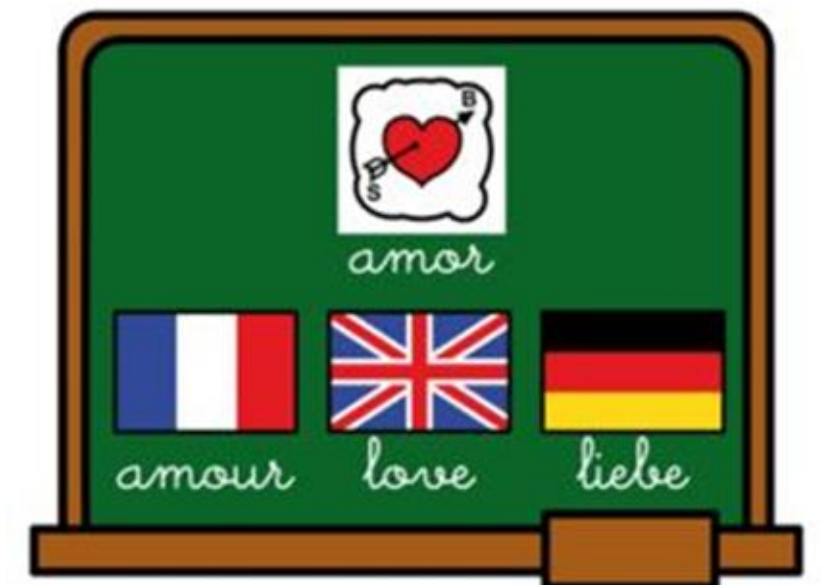
Transspråkande/translanguaging

- Cen Williams
- Flerspråkighet betraktas som norm
- Eleven får använda hela sin språkliga kompetens i klassrummet
- Läraren har en positiv, nyfiken och öppen inställning till flerspråkigheten
- Alla språk ges hög status och ses som resurser
- Språken är synliga

Transspråkande vid språkstörning

- Synliggöra flerspråkighet
- Stärka identitet
- Lyft det barnet kan som något positivt
- Metaspråklig medvetenhet
Jämföra språk – likheter och olikheter
- Använda flera språk som stöd för inläring om möjligt
- Veckans ord

Reflektion

DISKUTERA

Hur kan ni arbeta transspråkande?

Dela gärna med dig i chatten:

slido.com/kompetento

Flerspråkighet och digital kompetens

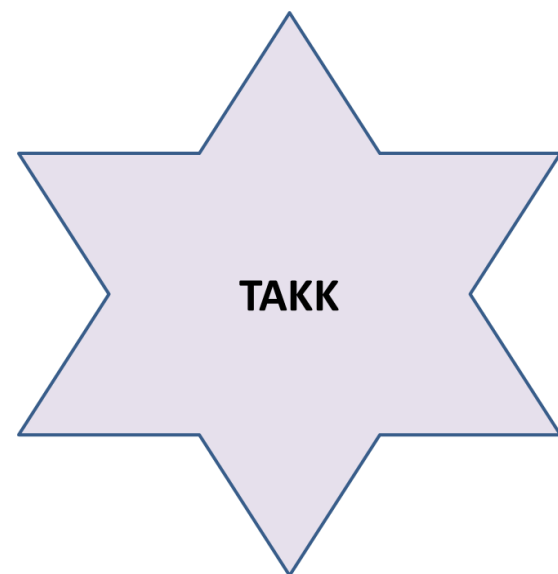

- Kommunikation
- Ökad kreativitet
- Talet minskar vid ipaden
- Använd digitala resurser medvetet
- Ersätter INTE högläsning och dialogisk läsning

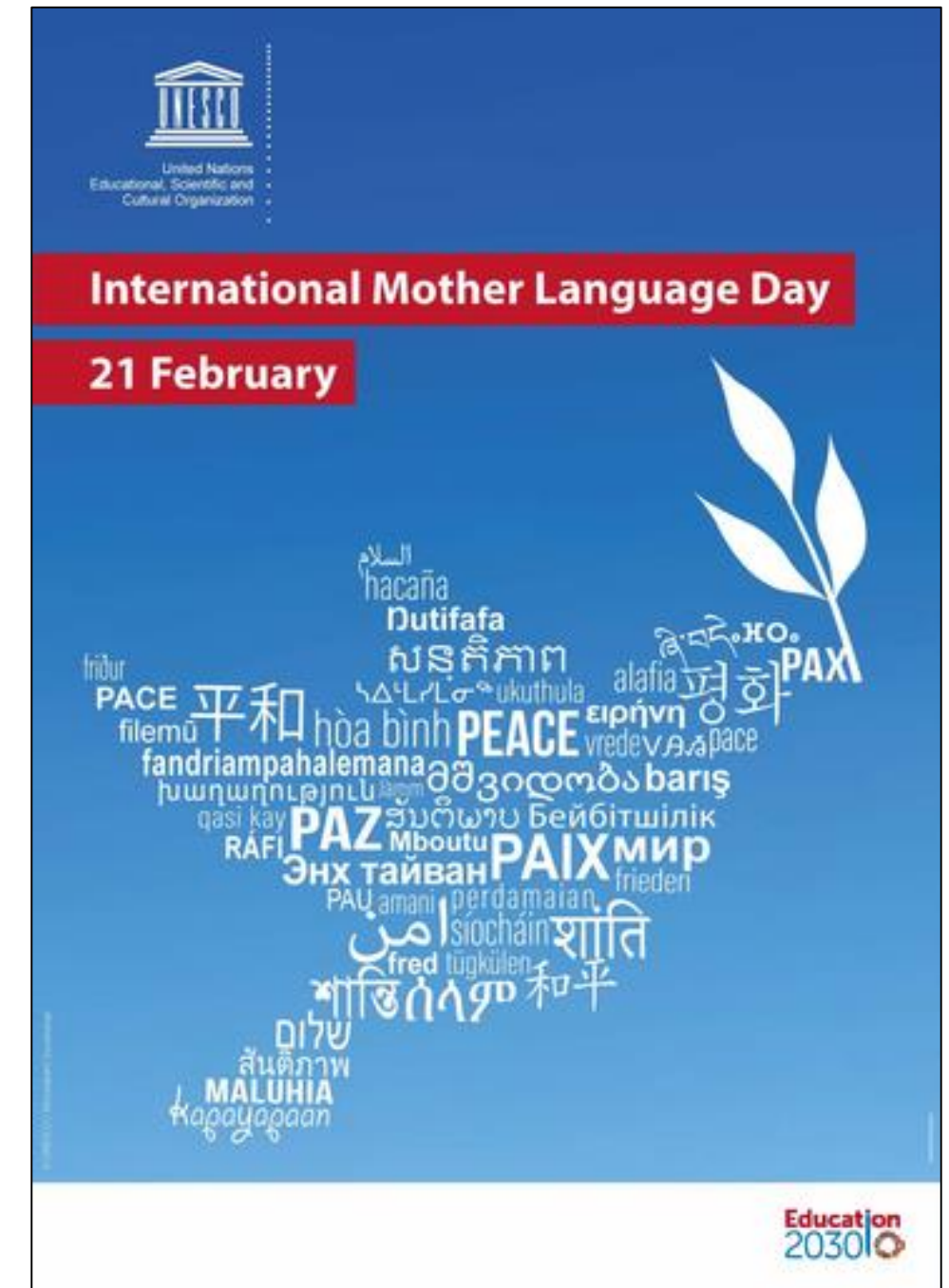
Hur förskolan kan stödja språkutvecklingen

- Information till personal och föräldrar om flerspråkig utveckling
- Uppmuntra föräldrar att tala sitt eget språk med barnet
- Språken får vara närvarande på förskolan
- Samtal om likheter och olikheter
- TAKK – tecken som alternativ och kompletterande kommunikation

Internationella modersmålsdagen

- Instiftad av UNESCO 1999
- Globalt saknar 40 % tillgång till utbildning på ett språk som de förstår och/eller talar
- Närmare hälften av världens 6000 språk är i riskzonen att försvinna
- Årets tema
”*Multilingual education – a necessity to transform education*”

Avslutande reflektion

SKRIV NER

Vad tar du med dig till din verksamhet?

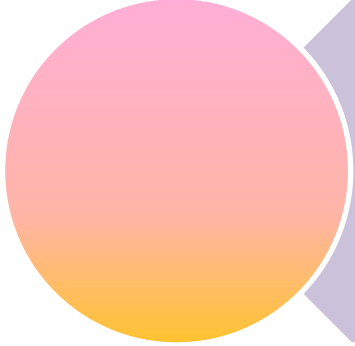
Dela gärna med dig i chatten:

slido.com/kompetento

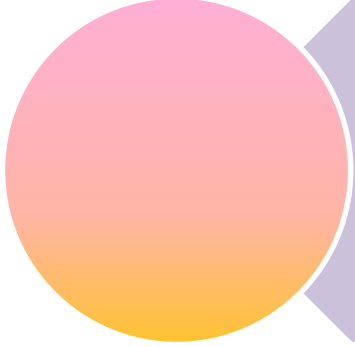
Kom ihåg!

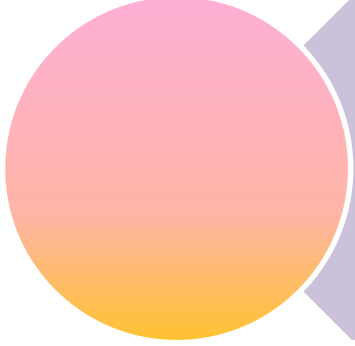
Flerspråkighet orsakar inte en försenad språkutveckling eller språkstörning.

Flerspråkighet är inte dubbel enspråkighet.

Att arbeta språkutvecklande (exv. högläsning, bygga brett och djupt ordförråd) är bra för både flerspråkiga elever, socioekonomiskt svaga elever och elever med språkstörning.

Flerspråkighet är en resurs! Låt eleverna använda och utveckla hela sin språkliga kompetens.

Fler lästips

- Språket hos enspråkiga och flerspråkiga barn – Nettelbladt & Salameh
- Värt att veta om språkstörning – Hallin & Reuterskiöld
- Greppa språket, samt Greppa flerspråkigheten – Skolverket
- Flerspråkiga elever – effektiv undervisning i en utmanande tid, Jim Cummins

Länktips

- SPSM:s sidor om språkstörning och flerspråkighet
- <http://www.sprakenshus.se/>
- <https://www.kodknackarna.se/>
- <https://forskoleforum.se/flersprakighet>
- <https://takkforspraket.se/>
- <https://www.sprakforskning.se/forskningsbloggen>
- <https://radld.org/about/dld/dld-fact-sheet/>
- <https://www.bokstart.se/ombokstart/bidrag-och-material/informationmaterial/>

Tack!

KONTAKTUPPGIFTER

Hanna Helttunen

hannahelttunen@gmail.com

